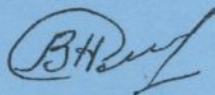

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

СЕРДЮК ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 800.2: 801.5

**ЕВОЛЮЦІЯ, СУЧАСНИЙ СТАТУС, ФУНКЦІЇ
ТРИВАЛИХ ТА ПЕРФЕКТНИХ ФОРМ В АНГЛІЙСЬКІЙ
МОВІ**

Спеціальність 10.02.04 - германські мови

**Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук**

Харків - 1997

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана на кафедрі перекладу та англійської мови Харківського державного університету

Науковий керівник доктор філологічних наук, професор кафедри перекладу та англійської мови Харківського державного університету ДОРІДНИХ АНАТОЛІЙ ГНАТОВИЧ

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор, завідувача кафедрою германської філології Сумського державного університету ШВАЧКО СВІТЛАНА ОЛЕКСІЇВНА;

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Харківського державного університету МОРОЗОВА ОЛЕНА ІВАНІВНА

Провідна установа

Житомирський державний педагогічний інститут імені І. Франка Міністерства освіти України, кафедра англійської філології, м. Житомир

Захист відбудеться " 23 " грудня 1997 р. о 14-00 години на засіданні спеціалізованої вченої ради К 02.02.20 Харківського державного університету за адресою: 310077, Харків, пл. Свободи, 4, ауд. 7-75.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського державного університету за адресою: 310077, Харків, пл. Свободи, 4.

Автореферат розісланий " 21 " листопада 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

СОЛОЩУК Л.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Загальна орієнтація сучасного мовознавства зумовлює необхідність розгляду історичної перспективи мовних явищ, враховуючи прагматичний та соціальний аспекти. У цьому плані є показовими дослідження розвитку та сучасного стану граматичних форм англійської мови.

Дане дисертаційне дослідження присвячене розгляду в діяхронії та синхронії сполучень "be + дієприкметник I", що мають назву "форми тривалого виду, або розряду" (Бархударов 1975; Іванова 1981), "форми прогресиву" (Чейф 1975; Quirk et al. 1982), "форми продовженого часу" (Sweet 1952); а також сполучень "have + дієприкметник II", "be + дієприкметник II", що мають назву "перфектні форми" (Вауер 1970), "форми перфектного часу" (Canavan 1990), "форми доконаного виду" (Quirk et al. 1982), "форми категорії часової віднесеності" (Бархударов 1975).

АКТУАЛЬНІСТЬ даного дослідження обумовлена тим, що, незважаючи на численні спеціальні дослідження теоретичного та прикладного характеру (Бархударов 1973, 1975; Іванова 1976; Смирницький 1985; Canavan 1985, 1990; Comrie 1976, 1986; Jespersen 1965; Mitchell 1985; Paddock 1989), у лінгвістичних колах не існує єдиної думки відносно походження, розвитку та категоріальної належності тривалих форм; відносно категоріальної належності та значень перфектних форм.

З другого боку, завдяки зміцненню позицій соціолінгвістики та прагмалінгвістики, поширенню цих напрямків у галузь історичної лінгвістики, з'явилась можливість по-новому підійти до багатьох нерозв'язаних питань історії англійської мови, наприклад, до питання про іншомовний вплив на походження і розвиток досліджуваних форм англійського дієслова, перебудову морфологічної системи англійської мови, фіксацію порядку слів.

Незважаючи на постійні дебати термінологічного характеру відносно того, в яких випадках слід говорити про піджинізацію та креолізацію мови, точка зору на англійську мову як змішану знов привертає увагу істориків англійської мови (Ярцева 1985:90). Навіть якщо залишити осторонь дискусію про креолізацію, мало кому вдасться цілком пояснити явища історичного розвитку англійської мови, не згадуючи її контактів з іншими мовами.

Під мовним контактом розуміють мовне спілкування між представниками двох та більше мовних колективів в єдиному комунікативному товаристві, що здійснюється через білінгвізм (Розенцвейг 1972:10; Швейцер 1978:82). Мовні контакти здійснюються через осіб, які в деякій мірі володіють іншою мовою, і вони, розмовляючи іншою мовою, включають у процес мовлення елементи своєї рідної мови, а потім ці риси можуть адаптуватися і поширюватися далі монолінгвами, пересікаючи таким чином межу між мовами (Samuels 1979: 92-94). "Суто лінгвістичне вивчення мовного контакту мусить координуватися з екстралінгвістичним вивченням двомовності і пов'язаних з нею явищ, через те що мовний контакт виникає на базі соціального" (Trudgill 1992:45; див. тж. Степанов 1976:30, 31; Ярцева 1993:3).

ЗВ'ЯЗОК З НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ, ТЕМАМИ. Тема дисертації відповідає профілю наукової теми кафедри перекладу та англійської мови Харківського державного університету "Людина та її мовленнєва поведінка", номер державної реєстрації 0195U006395.

МЕТОЮ даного дослідження є розв'язання суперечливих питань походження і розвитку тривалих та перфектних форм англійської мови.

У відповідності з поставленою метою у дисертації формулюються такі завдання:

- дати оцінку існуючим гіпотезам про походження тривалих та перфектних форм в англійській мові;
- знайти пояснення зміні моделі утворення дієприкметника І;
- визначити роль мовних контактів у становленні і розвитку тривалих та перфектних форм в англійській мові;
- визначити значення, функції, частотність тривалих та перфектних форм у сучасній англійській мові.

ОБ'ЄКТОМ дослідження є конструкції, на основі яких розвинулись сучасні тривалі та перфектні форми англійської мови: "beon/wesan + V-ende", "be + V - ing (e)/yng (e)"; " habban/beon + V - en/V - ed", "have/be + V - ed/-en".

ОСНОВНИМ МАТЕРІАЛОМ для діахронічного аналізу були переклади Євангелія: давньоанглійською мовою (995 р.); середньоанглійською (Уікліф, 1389 р.); ранньонорманнською (Тиндейл, 1526 р.), так званий авторизований переклад (1611 р.);

сучасною англійською мовою (1952 р.). Додатково використовувались інші тексти, що відносяться до давньоанглійського та середньоанглійського періодів, а також результати інших дослідників. Крім того, для аналізу сучасної англійської мови використовувались твори англійської та американської художньої літератури обсягом близько 17000 сторінок.

МЕТОДИКА аналізу обумовлюється метою дослідження - використовуються методи синхронного та діахронного, кількісного та якісного аналізів граматичних явищ: семантичний аналіз граматичних конструкцій, що передбачає розмежування категоріальних та контекстуальних значень, структурних та функціональних характеристик досліджуваних конструкцій, а також методи соціолінгвістики, прагмалінгвістики та дистрибутивного аналізу.

НАУКОВА НОВИЗНА роботи обумовлюється завданнями та методами аналізу. У дисертації уперше робиться висновок відносно того, що сучасні форми тривалого виду розвинулись на основі давньоанглійської конструкції "beon/wesan + дієприкметник на - ende" під сумісним впливом кельтських мов, латинської мови та нормандського діалекту старофранцузької мови. Сучасні перфектні форми, навпаки, зазнали опору з боку кельтських мов, французької мови та скандинавських діалектів, що на деякий час загальмувало процес становлення дієслова "have" як допоміжного дієслова перфекту. У роботі також подається авторська трактовка категоріального статусу зазначених дієслівних форм. Поряд з іншими факторами, що обумовлюють варіювання значень тривалих та перфектних форм у сучасній англійській мові, у дослідженні порушується питання про прагматичні транспозиції, що оформлюють той чи інший мовленнєвий акт. Комплексний підхід до вивчення граматичних явищ поєднує синхронічний та діахронічний, кількісний та якісний аспекти. Комбінований структурно-функціональний підхід дозволяє повніше експлікувати модифікацію іманентної системи англійської мови.

НА ЗАХИСТ ВІНОСЯТЬСЯ ТАКІ ПОЛОЖЕННЯ:

1. Тривалі форми сучасної англійської мови виникли на основі давньоанглійської конструкції "beon/wesan + форма на - ende". Форма з "-ende", як інші нефінітні форми, була номіналізованим

елементом, що міг виступати у декількох функціях - підмета і додатка, обставини, означення і предикатного компонента.

2. Становленню тривалої форми англійського дієслова сприяла фіксація порядку слів, що привело до безпосереднього прямування форми на - ung (- ing) за фінітною формою дієслова "be". Співположення зазначених елементів вело до переосмислення даної конструкції як тривалої форми дієслова, що складається з лексично ослабленого допоміжного дієслова і дієприкметника I.

3. Сучасна система англійського перфекту розвинулась на основі конструкції з фінітною формою дієслова "have" і дієприкметника II внаслідок фіксації порядку слів, що привело до суміжного вживання дієслова "have" і дієприкметника II, з одного боку, та подальшого переосмислення зазначеної конструкції як описової форми перфекту, з другого боку.

4. Потрійний вплив (кельтський, латинський і, пізніше, нормандський) прискорив процес розвитку форм тривалого виду. Кельтські, скандинавські діалекти та нормандський діалект французької мови, навпаки, загальмували на деякий час розвиток форм перфекту з допоміжним дієсловом "have".

5. Недоцільно відносити тривалі та перфектні форми до єдиної категорії виду, тому що вони не вступають у відношення контрастної та додаткової дистрибуції. Прогресив і перфект протиставляються не один одному, а простим формам, тобто нетривалим, неперфектним.

6. На сучасному етапі розвитку граматичної системи англійської мови стабілізувалися тривалі та перфектні форми. Поширення сфери використання тривалих форм є результатом: 1) появи "динамічних" лексико-семантичних варіантів ретроспективно непроцесуальних дієслів, 2) прагматичних транспозицій (переосмислення семи "незакінченість" як "некатегоричність", "ввічливість" тощо).

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ дослідження полягає в тому, що його результати розширюють уявлення про категоріальну належність конструкцій "be + дієприкметник I" і "have / be + дієприкметник II", про формальні та семантичні зміни, що привели до становлення тривалих та перфектних форм англійського дієслова. Робиться певний внесок у теорію історичної лінгвістики англійської мови, прагматики. Теоретично важливим є

осмислення мовної ситуації на Британських островах у X - XVII ст., у результаті якої майже водночас існували кельто-англійський, скандінаво-англійський і франко-англійський білінгвізм, ускладнені обов'язковим для соціальних верхів знанням латинської мови.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ роботи впливає з можливості використання її положень і результатів у курсах теоретичної та описової граматики, історії англійської мови; у практиці викладання англійської мови та перекладу, при складанні навчальних посібників, написанні дипломних робіт. Результати даного дослідження використані у курсі лекцій з історії англійської мови (розділ "Еволюція аналітичних форм англійського дієслова") на перекладацькому відділенні факультету іноземних мов Харківського державного університету та у курсі лекцій з теоретичної граматики (розділ "Категоріальна система англійського дієслова") на педагогічному відділенні факультету іноземних мов Харківського державного університету.

ОСОБИСТІЙ ВНЕСОК дисертанта полягає у комплексному вивченні форм тривалого виду та перфекту, враховуючи мовний стан та мовну ситуацію у різні періоди розвитку англійської мови; у детальному аналізі мовних контактів; у використанні принципів комунікативної лінгвістики, синхронно-діахронічному аналізі граматичних форм, їх функцій, та в оригінальній трактовці еволюції англійських дієслів.

АПРОБАЦІЯ РОБОТИ. Основні теоретичні положення і висновки даного дисертаційного дослідження відображені у 7 публікаціях автора. Робота апробована на засіданнях кафедри перекладу та англійської мови Харківського державного університету (листопад 1994 р., червень 1995 р.), на засіданнях лінгвістичного семінару факультету іноземних мов (жовтень 1995 р., вересень 1997 р.), та щорічних наукових конференцій факультету іноземних мов ХДУ (1990 - 1996 рр.), на міжнародній науковій конференції "Мовна діяльність: лінгвістичні та дидактичні аспекти" (Харків, 18 - 21 жовтня 1995 р.).

НАУКОВА ДОСТОВІРНІСТЬ дисертації забезпечується використанням сучасних методів аналізу, достатнім обсягом вибірки, її кількісно-якісним обґрунтуванням та осмисленням результатів інших дослідників з цієї проблеми.

СТРУКТУРА ТА ОБСЯГ РОБОТИ. Дисертація складається із вступу, трьох розділів з висновками по кожному з них, заключної частини, списку використаних текстів, списку цитованої наукової літератури, додатків.

У ВСТУПІ обґрунтовується вибір теми, її актуальність, розкриваються наукова новизна, теоретичне та практичне значення роботи, формулюється мета та основні завдання дослідження, виділяється об'єкт, викладаються положення, що виносяться на захист.

У РОЗДІЛІ 1 “Походження і розвиток форм тривалого виду та перфекту в англійській мові” подаються результати діахронічного дослідження конструкцій “be + дієприкметник I” і “have/be + дієприкметник II” на емпіричному матеріалі відповідних періодів.

У РОЗДІЛІ 2 “Проблема категоріального статусу тривалих та перфектних форм в англійській мові” визначається категоріальний статус тривалих та перфектних форм, осмислюються теоретичні концепції різних граматичних шкіл стосовно категоріальної належності сполучень “be + дієприкметник I” і “have/be + дієприкметник II”.

РОЗДІЛ 3 “Функції тривалих і перфектних форм у сучасній англійській мові” подає розгорнутий кількісно-якісний аналіз реалізації дієслівних форм у сучасній англійській мові.

У ЗАКЛЮЧНІЙ ЧАСТИНІ підводяться підсумки проведеного дослідження, узагальнюються результати, формулюються висновки та намічаються шляхи подальших досліджень.

Робота має повний обсяг 174 сторінки машинописного тексту. Список використаних текстів (у кількості 54 найменувань) має обсяг 4 сторінки. Список цитованої наукової літератури (з кількістю джерел - 221) має обсяг 19 сторінок. Додатки, які складаються з 8 таблиць, мають обсяг 6 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Розділ I. Походження і розвиток форм тривалого виду та перфекту в англійській мові

У цьому розділі аналізуються різні точки зору стосовно еволюції форм тривалого виду англійського дієслова, що за твердженням дослідників походять від давньоанглійських сполучень "beon/wesan + дієприкметник на - ende" (Mosse 1938:253); розвинулись із середньоанглійського сполучення "be + a (on) + віддієслівний іменник з суфіксом - ing або - ung" (Jespersen 1954:205); є результатом злиття сполучень, згаданих Моссе та Єсперсеном (Paddock 1989:253); або можливо виникли під впливом кельтських мов (Braaten 1967:173).

Середньоанглійське сполучення "be + a (on) + віддієслівний іменник на - ing /ung", що дуже рідке вживається у досліджуваних текстах, на нашу думку, не є основою сучасних форм тривалого виду. Так, у перекладі Євангелія 1389 р. дане сполучення вживається лише один раз у пасивному значенні: "... even as the dede was a doung" (John 8:4).

В основу тривалих форм лягло давньоанглійське сполучення дієслова "beon/wesan" з дієприкметником на "- ende", що було досить розповсюдженим та фонологічно стійким. Аналіз глибинних структур давньоанглійського речення дозволяє вважати, що усі давньоанглійські сполучення "beon/wesan + форма на - ende" можна розглядати як давньоанглійський прообраз сучасних тривалих форм:

"He is in temple lærende" =

- 1) He is teaching in the temple;
- 2) He is in the temple teaching.

Значення обмеженої тривалості дії, що притаманне сучасним формам тривалого виду, не було диференційною ознакою даного сполучення у давньоанглійський період. Форма на "- ende" могла позначати як тимчасову, так і постійну властивість суб'єкта:

Співвідношення значень обмеженої та необмеженої тривалості конструкції «be + дієприкметник І» у діяхронії (давньоанглійський - д.а., середньоанглійський - с.а., ранньоніовоанглійський - р.н.а. періоди)

Значення	Кількість прикладів (д.а.період)	Кількість прикладів (с.а.період)	Кількість прикладів (р. н. а. період)	
			1526 р.	1611 р.
необмеженої тривалості	28	12	3	7
обмеженої тривалості	36	19	7	28
Всього:	64	31	10	35

У середньоанглійський, як і у давньоанглійський період, сполучення “be + форма на - ing/ung” вживається для позначення обмеженої та необмеженої тривалості:

... for he was hauynge

many possessions

(Matthew 19:22. Wycliffe. 1389)

And he was preching in the

Synagogis of Galilee

(Luke 4:44. Wycliffe. 1389)

У ранньоніовоанглійський період сполучення “be + дієприкметник на - ing” перестало бути вільним від контексту і в переважній більшості випадків виражало значення обмеженої тривалості :

Пор.: And euer more, nigt and day,

in biriels and hillis,

he was crynge, and betynge

hym silf with stoones

(Mark 5:5. Wycliffe. 1389)

And alwayes, boothe nyght

and daye, he cryed, in the

mountaynes and in the graves,
and bet him silfe with stones
(Mark 5:5. Tyndale. 1526)

Що стосується моделі утворення дієприкметника I, то внаслідок редукації закінчень, " - ende / inde" перетворилося у " - in" , зливаючись із закінченням віддієслівного іменника " - ing" у ранньоновоанглійський період.

Контакти з кельтськими мовами у середньоанглійський період вплинули на розвиток форм тривалого виду в англійській мові. Це підтверджується схожістю структур, значень відповідних форм дієслова у цих мовах. Крім того, у кельтських мовах тривалі форми набагато давніші та розповсюдженіші, історично вони виявилися стійкішими та продуктивнішими.

Подальшому розвитку форм тривалого виду, особливо у ранньоновоанглійський період, сприяв вплив латинської та французької мов. У зазначений період функціональне навантаження даних конструкцій збільшується у 3,5 рази. Так, у перекладі Євангелія 1526 р. фіксується 10 прикладів сполучень дієслова "be" з дієприкметником I, а у перекладі Євангелія 1611 р. - 35.

Таким чином, потрійний вплив (кельтський, латинський та нормандський) на форми тривалого виду об'єктивував їх розвиток, безпрецедентний в історії германських мов.

Що стосується перфектних форм, то в давньоанглійській мові дієслово "habban" переважно сполучалось з дієприкметником II перехідних дієслів, а для передачі подібних значень з дієприкметником II неперехідних дієслів вживалось дієслово "beon/wesan":

... and cydde hu mycel se
hælend him gedon hæfde
(Luke8:39. Anglo-Saxon. 995)

And hit wæs geworden þa ða
englas to heofene ferdon
(Luke 2:15. Anglo-Saxon. 995)

Якщо в середньоанглійський період збільшується частотність вживання "habban" з дієприкметником II неперехідних дієслів, то в ранньоновоанглійський період спостерігається помітний стрибок у зростанні частотності сполучень з "be" у перфектному значенні:

Співвідношення конструкцій «be + дієприкметник II»
та «have + дієприкметник II» з неперехідними
дієсловами у діяхронії

Конструкція	Кількість прикладів (д.а.період)	Кількість прикладів (с.а.період)	Кількість прикладів (р.н.а. період)	
			1526 р.	1611 р.
be + дієприкметник II	80	21	143	165
have + дієприкметник II	2	107	59	65
Всього:	82	128	202	230

Збільшення частотності конструкції "be + дієприкметник II" з неперехідними дієсловами пояснюється контактами з кельтськими мовами, французькою мовою та скандинавськими діалектами, що негативно вплинули на тенденцію морфеми "have" стати єдиним допоміжним дієсловом перфекту. В цих мовах сполучення дієслова буття з дієприкметником II неперехідних дієслів вживалось для реалізації перфектних значень

Уніфікація засобів вираження перфектних значень в англійській мові сталася тому, що префікси "ge -" і "a -" у процесі редукції перетворилися у "шва" і злилися за звучанням та написанням з елементом "a" перед іменником і дієприкметником на "- ing". "Шва" як елемент, що не мав чітко визначених функцій, перестав вживатися перед дієприкметником I і перед дієприкметником II.

Таким чином, перебудові граматичної системи англійської мови сприяли внутрішні фактори - подолання омонімії, що виникла внаслідок редукції давньоанглійських суфіксів та закінчень, а також префіксальних елементів, що утворилися внаслідок редукції

прийменників "in", "on" перед формою на "- ing" і префіксу "ge -" у дієприкметниках II (а, іноді, у дієприкметниках I) та омонімії внаслідок редукції закінчень дієприкметника I, віддієслівного іменника, інфінітиву та форми минулого часу.

Динаміку розвитку форм, що розглядаються, можна простежити за наведеною нижче таблицею :

Таблиця 3

Частотність вживання дієслівних форм
та конструкцій у діяхронії

Конструкція	Кількість прикладів (д.а.період)	Кількість прикладів (с.а. період)	Кількість прикладів (р.н.а. період) 1526 р. 1611 р.	
«be + дієприкметник I»	64	31	10	35
«be + дієприкметник II» з неперехідними дієсловами	80	21	143	165
«have + дієприкметник II»	11	413	577	656
Indefinite Forms	9947	8830	9414	7881
Всього:	10102	9295	10144	8737

Розділ 2. Проблема категоріального статусу тривалих та перфектних форм у сучасній англійській мові

Аналіз існуючих гіпотез та дистрибутивний аналіз об'єкта дослідження показує, що тривалі та перфектні форми не входять в опозиції, представлені категорією часу в англійській мові.

Тривалі та перфектні форми не можуть бути об'єднані в єдину категорію виду, тому що вони не вступають у відношення контрастної та додаткової дистрибуції. Одночасне вживання цих форм - Present, Past, Future Perfect Continuous - свідчить про те, що прогресив та перфект не можуть бути протиставлені у бінарній опозиції. І прогресив, і перфект протиставляються не один одному, а простим формам, тобто нетривалим, неперфектним.

Опозиція тривалих форм як маркованих, нетривалим формам як немаркованим, утворює особливу (специфічну лише для англійської мови) категорію виду.

Опозиція перфектних форм як маркованих, неперфектним як немаркованим, утворює в англійській мові категорію часової віднесеності.

У цьому розділі також розглядаються точки зору стосовно міри граматизації тривалих форм та перфекту, серед них:

1) обидві форми у достатній мірі граматизовані і морфологізовані, і є аналітичними формами англійського дієслова (Хаймович, Роговська 1967:125);

2) форми тривалого виду та перфекту морфологізовані, при цьому тривалі форми досягли меншої міри граматизації у порівнянні з перфектом (Расторгуєва 1980:302);

3) згадані конструкції не морфологізовані, але досягли високого рівня граматизації (Joos 1964:146).

Вважаємо, що категорія виду та категорія часової віднесеності входять у морфологічну систему англійського дієслова завдяки високій мірі граматизованості сполучень "be + дієприкметник I" та "have + дієприкметник II". Це положення обґрунтовується багатьма чинниками. Так, про високу міру морфологізації та граматизації перфекту свідчить той факт, що форма з "have" майже повністю витіснила свій еквівалент з "be" ("He is arrived"), що у сучасній англійській мові вживається дуже рідко і не є таким динамічним, як перфект з допоміжним дієсловом "have". Щодо прогресиву, варто звернути уваги на той факт, що пасивний дієприкметник I вживається вже на початку XIV ст. : "And she being informed ..." (Mathew 14:8. Tyndale 1526).

Категоріальними значеннями тривалого виду у сучасній англійській мові є актуальність, процесуальність, тривалість, обмежена у часі. Одночасність не є категоріальною ознакою

тривалих форм, тому що її виражають і нетривалі форми. У процесі функціонування форми тривалого виду можуть набувати різних контекстно обумовлених значень і навіть входити у семантичні зони інших категоріальних форм.

Категоріальною ознакою перфекту є передування відносно якого-небудь часового центру або дії : Present Perfect означає передування моменту мовлення, Past Perfect означає передування моменту, або періоду часу у минулому, а також передування іншій минулій події. Future Perfect означає передування моменту, або дії у майбутньому. Внаслідок цього форми Perfect характеризуються негативно за ознакою локалізованості дії у минулому. На відміну від форм прогресиву форми перфекту не можуть входити у семантичні зони інших категоріальних форм.

Розділ 3. Функції тривалих і перфектних форм у сучасній англійській мові

Незважаючи на те , що основним категоріальним значенням тривалих форм є процесуальність, ретроспективно непроцесуальні дієслова у сучасній англійській мові широко вживаються у формах тривалого виду. Ці дієслова становлять 10 % нашої вибірки.

Вживання непроцесуального дієслова у тривалій формі частіше всього є способом реалізації процесуального лексико-семантичного варіанту:

I was thinking about Susan (John Braine)

У випадку вживання тривалих форм непроцесуальних дієслів при використанні непроцесуальних лексико-семантичних варіантів цих дієслів виникає нейтралізація диференційної категоріальної ознаки тривалих форм. Тривала та нетривала форми дієслова знаходяться у відношенні вільного варіювання. Це відбувається з такими дієсловами, як: "look" в значенні "мати вигляд", "feel" в значенні "почувати себе" та іншими:

When he had finished he took the cigarette
from between his lips and asked:
"How are you feeling?"

(D. Hammet)

Тривалі форми можуть зазнавати прагматичних транспозицій: наприклад, мати відтінки тимчасовості, незакінченості, що

переусвідомлюються у некатегоричність, нерішучість і через те можуть бути маркерами ввічливості:

Were you wanting to see someone?

(John Cheever)

Прагматична спеціалізація питальних речень з формою простого майбутнього, тобто вживання їх як реквестивів привела до того, що тривале майбутнє вживається у питаннях про майбутню дію при нейтралізації диференційної ознаки тривалості:

Will you be staying here to-night?

(John Braine)

Форми тривалого теперішнього та минулого можуть використовуватись для позначення запланованих майбутніх дій. Цей відтінок значення розширюється семами "рішучість", "категоричність":

I'm leaving here for good

(D. Hammett. Selected Detective Prose, p. 68)

I rose and said to Alice that I was going

(John Cheever)

Тривала форма теперішнього часу може стати синонімічною формам наказового способу, при цьому нейтралізується диференційна семантична ознака дійсного способу і внаслідок цього диференційна ознака виду. У цих випадках форма тривалого теперішнього стає експресивнішою, емоційнішою.

У відповідності з комунікативною інтенцією мовця питальне за структурою речення можна інтерпретувати як наказ, прохання, заборону, але не як питання:

What are you doing here? I'm tired of you.

(John Cheever)

Таке саме явище спостерігається у заперечних вистовлюваннях з формою тривалого, коли форма тривалого теперішнього прирівнюється до форм наказового способу:

"You are not drinking that drink", she cried

(Th. Wilder)

Подібні модальні значення можуть набувати форми тривалого теперішнього граничних дієслів, що виступають на позначення майбутнього:

You're coming our way, aren't you?

(John Braine)

"Aren't you coming, Joe? ", I asked

(John Braine)

Основним категоріальним значенням перфекту є значення передування, що може посилюватися / супроводжуватися іншими значеннями:

That's the second sweater I've lost this year

(John Cheever)

We haven't been near the water for such
a long time

(John Cheever)

Esther did not regret what she had done ...

(John Cheever)

Слід зазначити, що віднесеність дії у минулому з моментом мовлення, або часовим центром у минулому та майбутньому через значення результату, наслідку та інклюзивності є факультативним значенням перфекту і залежить від лексико-семантичного контексту.

Комплексний аналіз прогресивних та перфектних дієслівних форм англійської мови вносить певну ясність у споконвічні проблеми традиційної граматики та історії англійської мови. Уявляється доцільним провести подальший системно-функціональний аналіз, охоплюючий усе коло змін у граматичній системі англійської мови.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНІ У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Сердюк В.Н. Об иноязычном влиянии на становление форм длительного вида в английском языке // Система мови та мовленнєва діяльність: Вісник Харків. універ. - 1996. - Вип. 386. - С. 114 - 116.

2. Сердюк В.Н. Некоторые тенденции употребления форм длительного вида в современном английском языке // Язык и литература в школе. Украинский вестник: Республиканский научно-методический журнал. - Харьков, 1996. - № 3 - 4. - С. 24 - 25.

3. Сердюк В.Н. Особенности семантики форм длительного вида непроцессуальных глаголов в современном английском языке // Актуальні проблеми теорії комунікації та викладання іноземних мов: Вісник Харків. універ. - 1997. - Вип. 390. - С. 148 - 149.

4. Особенности употребления перфектной формы настоящего времени в современном английском языке / Сердюк В.Н. ; Харьк. гос. ун-т. - Харьков, 1994. - 6 с. - Рус. - Деп. В ГНТБ Украины 24.11.94, № 2141 - Ук 94 // Аннот. в БУ "Депонированные научные работы" (ИНИОН РАН), № 19Р-95, 1995.

5. Особенности употребления перфектной формы прошедшего времени в современном английском языке / Сердюк В.Н. ; Харьк. гос. ун-т. - Харьков, 1995. - 8 с. - Рус. - Деп. В ГНТБ Украины 13.04.95, № 858 - Ук 95 // Аннот. в БУ "Депонированные научные работы" (ИНИОН РАН), № 149Р-95, 1995.

6. Конкуренция конструкций "beon/wesan + причастие II" и "habban + причастие II" с непереходными глаголами в древнеанглийский, среднеанглийский и ранненовоанглийский периоды развития английского языка / Сердюк В.Н. ; Харьк. гос. ун-т. - Харьков, 1995. - 7 с. - Рус. - Деп. В ГНТБ Украины 25.07.95, № 1871 - Ук 95 // Аннот. в БУ "Депонированные научные работы" (ИНИОН РАН), № 222Р- 95, 1995.

7. Конструкция "beon/wesan + причастие I" в древнеанглийском языке / Сердюк В.Н. ; Харьк. гос. ун-т. - Харьков, 1995. - 7 с. - Рус. - Деп. В ГНТБ Украины 25.07.95, № 1873 - Ук 95 // Аннот. в БУ "Депонированные научные работы" (ИНИОН РАН), № 223Р - 95, 1995..

АНОТАЦІЯ

Сердюк В.М. Еволюція, сучасний статус, функції тривалих та перфектних форм в англійській мові. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 - германські мови. - Харківський державний університет, Харків, 1997.

Дисертацію присвячено походженню і розвитку тривалих та перфектних форм в англійській мові. Робиться висновок, що досліджувані у дисертації форми є природно германськими, але вони здобули сучасний граматичний статус завдяки контактам із

скандинавськими, кельтськими і романськими мовами. Розвиток тривалих і перфектних мов розглядається з точки зору функціональності існуючих варіантів, що виникають у результаті впливу внутрішніх та екстралінгвістичних факторів.

Ключові слова: тривалий вид, перфект, категорія виду, категорія часової віднесеності, варіативність, мовні контакти, інтерференція, трансференція, функціональність.

АННОТАЦІЯ

Сердюк В.Н. Эволюция, современный статус, функции длительных и перфектных форм в английском языке. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 - германские языки. - Харьковский государственный университет, Харьков, 1997.

Диссертация посвящена происхождению и развитию длительных и перфектных форм в английском языке. Делается вывод о том, что исследуемые в диссертации формы являются природно германскими, но они приобрели современный грамматический статус благодаря контактам со скандинавскими, кельтскими и романскими языками. Развитие длительных и перфектных форм рассматривается с точки зрения функциональности существующих вариантов, возникающих в результате влияния внутренних и экстралингвистических факторов.

Ключевые слова: длительный вид, перфект, категория вида, категория временной отнесенности, вариативность, языковые контакты, интерференция, трансференция, функциональность.

ANNOTATION

Serdiuk V.N. Evolution, Present-day Status and Functions of the Progressive and Perfect Forms in English. - Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology by speciality 10.02.04 - Germanic Languages. - Kharkiv State University, Kharkiv, 1997.

The dissertation is devoted to the rise and development of progressive and perfect forms in English. The conclusion is made that the forms considered in the investigation are essentially Germanic, but they have acquired the present grammatical status due to the contacts with Scandinavian, Celtic and Romance languages. The development of progressive and perfect forms is approached from the point of view of

functionality of the existing variants, emerging as a result of the influence of internal and extralinguistic factors.

Key words: Progressive Aspect, Perfect, Category of Aspect, Category of Retrospective Coordination, Variation, Languages in Contact, Interference, Transference, Functionality.

Підписано до друку 17.11.97. Формат 60x84 1/16

Тираж 100 прим. Замовлення № 1247

Отпечатано на дублюаторе "Seiki" АО "КиПи" С/П "РИЗО"

310166, г. Харьков, пр. Ленина 17а, к. 405

430853

AB 39003
AB 39003